

Näkökulmia luvun 15 tehtäviin ja kuviin

Kuvatehtävä: Alexander Roslinin muotokuva (1777) esittää Kustaa III:tta, joka hankki itselleen mielellään muotivaatteita ulkomailta. Millä tavoin Kustaa III:n asu on osoitus aikakauden rokokoomuodista ja vallasta?

Rokoomuoti:

- Kustaalla on vaalea rokokooajalle tyypillinen puuteroitu peruukki.
- Hänellä on kaulassaan pitsihuivi. Pitsisomisteet näkyvät myös hihansuissa.
- Asuun on yhdistetty vaaleankeltaisesta sametista tehty iso vyö.
- Pöydällä olevassa hatussa on koristeena höyhen.

Valta:

- Ruusuke on hallitsijan valtaan liittyvä arvomerkki. Myös käädyssä roikkuu joitain arvomerkkejä.
- Kuvan vasemmassa laidassa on tyypillinen kuninkaiden viitta, jossa on kärpännahkainen koristereunus. Viitassa näkyy hämärästi kruunu, joka on hallitsijan valtaa kuvaavista esineistä tärkein. Kruunu symboloi hallitsijan mahtia, voimaa ja pyhyyttä.
- Kuninkaan kupeella riippuu hieno miekka, joka oli myös yksi vallan symboleista. Se kuvastaa hallitsijan velvollisuutta puolustaa niin maataan kuin alamaisiaan.

Kuvatehtävä: Mitä Elias Martinin maalaus 1760-luvulta kertoo Viaporin rakennustöistä ja eri yhteiskuntaryhmistä?

- Maalauksessa rakennetaan Viaporin kuivatelakkaa, joka oli aikoinaan edistyksellinen.
- Rakentaminen oli suuri urakka, jossa tarvittiin paljon työvoimaa ja materiaaleja, kuten kiveä ja puuta.
- Työt tehtiin pääasiassa ihmis- ja eläinvoimin, mutta tekniikkaa käytettiin apuna esimerkiksi nostotöissä.
- Taustalla näkyy tuulimylly, jonka avulla pumpattiin vettä pois altaista. Lisäksi sen avulla pystyttiin sahaamaan lautoja ja jauhamaan jauhoja samaan aikaan.
- Työnteko näyttää aika vaaralliselta.
- Maalauksessa näkyvät selkeästi tavalliset työmiehet ja oikeassa reunassa mahdollisesti työnjohtajia ja insinöörejä.
- Sotilaita on maalauksessa vähän, vaikka heitä käytettiin paljon rakennustöissä.

1. Millä perusteilla voidaan puhua sekä vapauden ajasta että säätyvallan ajasta?

- Vapauden ajaksi aikaa voidaan kutsua siksi, että tuolloin vapauduttiin kuninkaan yksinvaltiudesta, ja säätyvallan ajaksi, koska säädyt saivat vallan, kun kuningas menetti sen.

2. Vastaa kysymyksiin vapauden ajan puolueista.

a) Millaisia asioita myssy- ja hattupuolue ajoivat valtiopäivillä?

Myssyt:

- Poliitikassa kannattivat maltillista ulkopoliittikkaa ja rauhanomaisia suhteita Venäjään.
- Taloudessa kannattivat osin liberaalia politiikkaa, esimerkiksi elinkeinovapautta.

Hatut:

- Poliitikassa halusivat palauttaa Ruotsin suurvalta-aseman ja hakivat apua Ranskalta.
- Taloudessa puolustivat merkantilistista talouspolitiikkaa.

b) Ketkä kannattivat puolueita?

- Myssyjä kannattivat papisto ja suurin osa porvaristosta.
- Hattuja kannattivat ylimmät säädyt: aatelisto ja ylempi porvaristo.
- Suomen puolella oli enemmän myssyjen kannattajia.

3. Mitkä tekijät johtivat

a) hattujen sotaan

- Kun hattupuolue sai enemmistön valtiopäivillä, Ruotsi aloitti heidän johdollaan hyökkäyssodan Venäjää vastaan vuonna 1741.
- Hatuilla oli kaunaa Venäjää kohtaan hävityn suuren Pohjan sodan vuoksi. He pyrkivät saamaan takaisin Ruotsin edellisessä sodassa menettämiä alueita.
- Ranska antoi taloudellista tukea Ruotsille.

b) Anjalan liittokirjaan?

- Kustaa III:n itsevaltainen hallitustapa herätti tyytymättömyyttä varsinkin aatelissa. Kustaa keksi yrittää kiinnittää huomiota muihin asioihin. Hän ajatteli saavansa suosiota aloittamalla menestyksellisen sodan Venäjää vastaan vuonna 1788 ja palauttamalla vuosisadan alussa Ruotsin menettämä suurvalta-asema.
- Sodasta ei tullut aivan toivottua menestystä.
- Liikkalan miehinä tunnettu pieni ryhmä upseereja kirjoitti kirjeen Venäjän keisarinnalle Katariina II:lle kertoen sanoutuvansa irti Kustaan sodasta. Joukko ruotsalaisia upseereita ilmoitti niin sanotussa Anjalan liittokirjassa tukevansa heitä, mutta myös kuningasta. He halusivat lopettaa laittomana pitämänsä sodan, jonka kuningas oli aloittanut.

4. Tee selkoa 1700-luvun tärkeimmistä sotaan ja kuninkaan valtaan liittyvistä vaiheista. (10 p.)

Esimerkiksi:

- Suuri Pohjan sota vuosina 1700–1721 romahdutti Ruotsin suurvalta-aseman ja kuninkaan itsevaltaisen aseman. Sodan jälkeen säädyt halusivat rajoittaa kuninkaan valtaa. Siirryttiin vapauden aikaan, jolloin kuninkaan valta oli entiseen verrattuna vähäinen, kun vuoden 1720 hallitusmuoto siirsi vallan kuninkaalta säädyille.
- Hattujen sota syttyi vuonna 1741 hattupuolueen saatua enemmistön valtiopäivillä ja aloitettua hyökkäyksen Venäjää vastaan aikomuksenaan palauttaa Ruotsin suurvalta. Aie ei toteutunut, vaan sota päättyi tappioon ja Turun rauhaan aluemenetyksineen vuonna 1743. Kuninkaan valta oli tässä tilanteessa vähäinen, eikä hänellä ollut roolia sodan kulussa.

- Hävitty hattujen sota aiheutti paljon riitelyä puolueiden ja säätyjen välillä. Kuningas Kustaa III käytti sekavaa tilannetta hyväkseen ja onnistui kaappaamaan säädyiltä vallan itselleen vuonna 1772. Kuninkaan valtaan sisältyi ulkopoliitikasta päättäminen mutta ei hyökkäyssodan aloittaminen.
- Kun Kustaan itsevaltainen hallitustapa oli herättänyt tyytymättömyyttä varsinkin aatelin keskuudessa, Kustaa yritti ulkopoliittisilla ansioilla kiinnittää huomion pois sisäpolitiikasta ja saavuttaa säätyjen suosiota.
- Niinpä hän aloitti sodan Venäjää vastaan vuonna 1788 tarkoituksenaan palauttaa Ruotsin suurvalta-asema. Sotaonni vaihteli ja upseeristossa oli kapinahenkeä. Kun sodan kuluessa Tanska hyökkäsi Ruotsin kimppuun, mutta Ruotsi onnistui torjumaan hyökkäyksen.
- Kasvaneen suosion turvin Kustaa vei vuonna 1789 valtiopäivillä läpi yhdistys- ja vakuuskirjan, joka lisäsi hänen valtaansa. Venäjän sota jatkui muun muassa Ruotsinsalmen meritaistelun voitolla. Sota päättyi vuonna 1790 tasapeliin ilman rajojen muutoksia.
- Kustaa III:n valta pysyi vahvana, mutta aatelin sisällä oli tyytymätön oppositio, joka toteutti salaliiton ja kuninkaan murhan vuonna 1792.

5. Kustaa III palautti itsevaltiuden. Millä keinoin hän tämän teki?

- Hän käytti hyväkseen hattujen ja myssyjien välisiä erimielisyyksiä.
- Hän teki vuonna 1772 pääosin upseerien tuella vallankaappauksen, jossa hän onnistui ottamaan vallan säädyiltä.
- Uudessa hallitusmuodossa (1772) kuninkaasta tuli itsevaltias. Hän sai yksin päättää ulkopoliitikasta, muttei aloittaa hyökkäyssotaa. Lainsäädäntövaltaa hän käytti yhdessä säätyjen kanssa, mutta kuninkaalla oli oikeus kutsua säädyt koolle.
- Kun Kustaa III sai voiton Tanskasta 1789, mikä lisäsi hänen suosiotaan ja itsetuntoaan. Kustaa vei aatelittomien säätyjen avustuksella vuoden 1789 valtiopäivillä läpi yhdistys- ja vakuuskirjan, joka takasi hänelle yhä itsevaltaisemman aseman.

6. Ota kantaa väitteeseen: Kustaa III oli valistunut itsevaltias.

- Hän oli perehtynyt valistusfilosofien kirjoituksiin ja piti yhteyttä Euroopan muihin valistuneisiin itsevaltaisiin, kuten esimerkiksi Venäjän Katariina II:een.
- Hänen aikanaan sananvapautta laajennettiin.
- Hän kehitti oikeuslaitosta: esimerkiksi rangaistuksia lievennettiin ja Suomeen perustettiin Vaasan hovioikeus.
- Hän hankki valtansa sopimuksilla ja valtiopäivien suostumuksella.

7. Ota selvää, mihin väite Kustaa III:n teatterikuninkuudesta perustuu.

- Opiskelijan oma vastaus.

Joitakin näkökulmia avuksi:

Kustaa III

- oli monipuolisesti kiinnostunut taiteista
- kirjoitti itse paljon näytelmiä ja oopperalibrettoja

- perusti Kuninkaallisen draamateatterin eli Dramatenin Tukholmaan vuonna 1788. (Dramaten on sittemmin muotoutunut Ruotsin kansallisnäyttämöksi.)
- suosi teatteria myös Drottningholmin linnassa (Linnan teatterirakennus valmistui vuonna 1766. Kustaan aikana teatterissa esitettiin kesäisin oopperoita, ja järjestettiin usein suuria oopperaensi-iltojakin ennen kuin Tukholman oopperatalo valmistui vuonna 1782.)
- kohtasi kuolemansakin teatteriympäristössä, sillä maaliskuussa 1792 häntä ammuttiin Tukholman oopperatalon naamiaisissa ja kaksi viikkoa myöhemmin hän kuoli kuolioon.

8. Katso Ylen Areenasta ohjelma *Hovimäen aikaan: Viapori*. Minkälaista elämä Viaporissa oli? (10 p.)

- Viaporissa oli paljon väkeä, jopa 4 000 ihmistä. Heistä yli puolet oli sotilashenkilöstöä.
- Viaporissa oli varsin hyvin erilaisia palveluita, esimerkiksi sekatavarakauppa, kahvila, leipomoita, lääkäreitä, sairaaloita, mylläreitä, käsityöläisiä.
- Tavallisille ihmisille elämä oli varsin ankaraa ja ankeaa, eikä vapaa-aikaa jäänyt paljon.
- Yhteydet Helsinkiin olivat varsin vilkkaat. Helsingistä tilattiin kaikki oleelliset elintarvikkeet.
- Monista hyödykkeistä, kuten lääkkeistä, oli silti pulaa. Kuolleisuus oli suurta. Monet työt olivat vaarallisia ja onnettomuuksia tapahtui paljon.
- Kulkutaudit saattoivat olla kohtalokkaita. Kerran jopa puolet linnoituksen asukkaista menehtyi.